

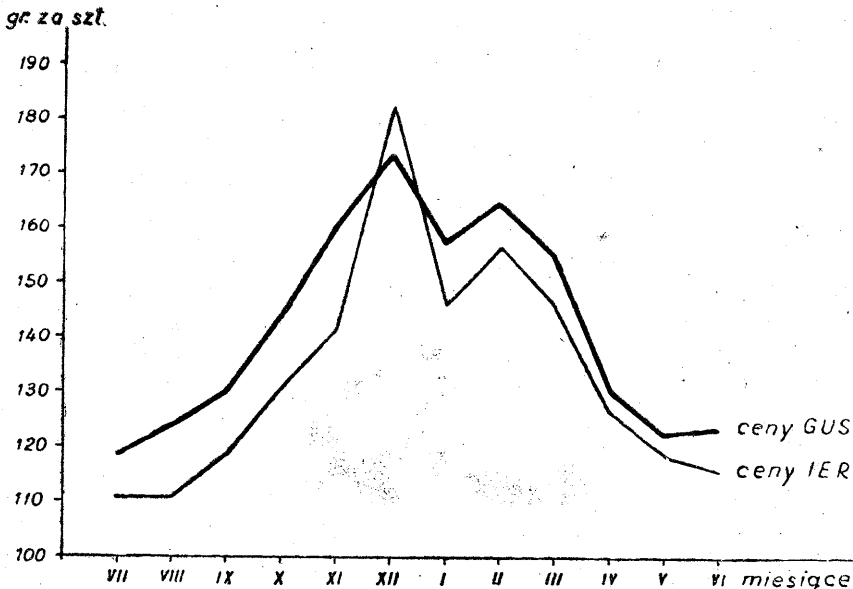
JANINA RZEPECKA
Instytut Ekonomiki Rolnej
Warszawa

**PRZYCZYNEK DO BADAŃ NAD SEZONOWOŚCIĄ PODAŻY
(NA PRZYKŁADZIE JAJ)**

Rozpiętość między cenami otrzymywanymi przez producentów produktów rolnych jest niezwykle duża. Różnica między najwyższymi i najniższymi średnio rocznymi cenami w 1956/57 r. w badanych rejonach przedstawia przykładowo następujące zestawienie:

	Mleko (za 1 litr)	Ziemniaki (zł za 1 q)	Jaja (zł za 1 szt.)
Rejon środkowo-zachodni	1,65—3,04	46,70—300,00	1,08—2,00
Rejon południowo-wschodni	0,97—3,54	50,00—246,00	1,00—2,49
Rejon białostocki	1,29—3,00	42,00—220,00	1,00—2,00

Spśród czynników wpływających na zróżnicowanie średnich rocznych cen wolnorynkowych zbadaliśmy sezonowość podaży na przykładzie podaży jaj w roku 1955/56, w rejonie południowo-wschodnim, obejmującym województwa: rzeszowskie, lubel-

Wahania wolnorynkowych cen jaj
w poszczególnych miesiącach 1955/56

skie, kieleckie i krakowskie. Rejon ten charakteryzuje się dużą liczebnością gospodarstw prowadzących rachunkowość oraz stosunkowo wysokim udziałem gospodarstw sprzedających na wolnym rynku w ogólnej liczbie gospodarstw prowadzących rachunkowość.

Gospodarstwa uszeregowaliśmy według malejącej wysokości ceny wolnorynkowej i podzieliśmy na klasy. Dla każdej z klas obliczyliśmy ceny z poszczególnych miesięcy i ilościowy udział sprzedaży w każdym miesiącu w ogólnej sprzedaży całego roku. Tak opracowany materiał pozwolił na zbadanie zależności cen wolnorynkowych od sezonowości produkcji i podaży oraz na określenie, w jakim stopniu wpływają one na średni poziom cen. Dla uzyskania pełnego obrazu zależności między ceną a udziałem sprzedaży ustaliliśmy 3 dłuższe okresy sezonowego zróżnicowania cen (tab. 1). Miesięczne wahania cen wolnorynkowych, płaconych rolnikom według notowań GUS i cen wolnorynkowych rachunkowości rolnej IER, na których oparliśmy nasze obliczenia przedstawia wykres 1. Porównanie cen notowanych przez GUS z cenami obliczonymi w rachunkowości IER (dla stosunkowo niewielkiej reprezentacji) pozwoliło stwierdzić, że wahania cen według obu tych źródeł są prawie identyczne. Na marginesie chcemy zaznaczyć interesujące zjawisko uboczne, pośrednio jednak związane z naszym tematem.

Ceny wolnorynkowe rachunkowości rolnej IER różnią się wysokością od cen wolnorynkowych płaconych rolnikom według notowań GUS. Odnosi się to do wszystkich artykułów zwierzęcych, a z roślinnych — do żyta i to przede wszystkim, jeżeli chodzi o ceny roczne. Ceny wolnorynkowe według notowań GUS są liczone jako średnie arytmetyczne szeregu obserwacji miesięcznych; ceny liczone w rachunkowości rolnej IER — jako średnie całej masy towarowej danego artykułu. Dla sprawdzenia, czy przyczyną różnej wysokości cen wolnorynkowych według notowań GUS i cen obliczonych w IER dla gospodarstw rachunkowych są różne metody liczenia tych cen, obliczyliśmy na materiałach rachunkowości IER dla rejonu południowo-wschodniego w roku 1955/56 średnie roczne ceny w dwóch wariantach. Raz obliczono je jako średnie arytmetyczne ze średnich cen miesięcznych, a następnie — jako średnie całej produkcji towarowej. Z podanej tabeli widać, że wysokość średnich cen liczonych tymi dwoma sposobami jest prawie identyczna.

Tabela 1
Średnie ceny produktów rolnych w zależności od sposobu obliczenia

Sposób obliczenia średnich cen	Artykuły							
	pszenica za q	żyto za q	jęczmień za q	owies za q	ziemiaki za q	trzoda za 1 kg	mleko za 1 litr	jaja za 1 szt.
Średnia arytmetyczna z cen miesięcznych	353	292	323	322	127	15,20	2,66	1,34
Średnia ważona cena produkcji towarowej	355	289	330	309	124	14,78	2,65	1,31

Obliczenie to i inne przesłanki wskazują na to, że przyczyną różnej wysokości cen według notowań GUS i IER są różne rynki, na których ceny te zostały uchwycone. Ceny wykazane przez korespondentów GUS są notowane na rynkach bardziej miejskich o wyższych cenach, chłopci zaś prowadzący rachunkowość rolną sprzedają swoje produkty na rynkach bardziej wiejskich, charakteryzujących się niższymi cenami. A więc decyduje tu nie metoda liczenia, lecz różne rozmieszczenie sieci korespondentów GUS i gospodarstw rachunkowych IER. Wskazywałoby to raczej na słabą reprezentację korespondentów GUS z punktu widzenia rozmieszczenia.

Średnie ceny wolnorynkowe i udział poszczególnych okresów w rocznej sprzedaży jaj dla grup gospodarstw zróżnicowanych wysokością przeciętnej rocznej ceny przedstawia tabela 2.

Tabela 2

Średnie ceny i udział w rocznej sprzedaży jaj

Grupy gospodarstw	Ilość gosp.	Średnia cena roczna zł/szt.	Okresy					
			IV—VII		VIII—X		XI—III	
			cena zł/szt.	% sprz.	cena zł/szt.	% sprz.	cena zł/szt.	% sprz.
I	25	1,69	1,36	7,17	1,32	3,74	1,73	89,09
II	48	1,39	1,26	33,60	1,31	18,27	1,51	48,14
III	48	1,21	11,17	55,79	1,15	24,50	1,40	27,50
IV	14	1,05	1,04	61,21	1,02	31,54	1,26	6,38

Wysokość średniej rocznej ceny dla poszczególnych grup gospodarstw była wyraźnie zależna od sezonowości podaży. Gospodarstwa uzyskujące najwyższe średnie roczne ceny sprzedają na wolnym rynku więcej jaj w okresie wysokich cen (od XI do III) i odwrotnie — gospodarstwa uzyskujące najniższe średnie roczne ceny sprzedają najczęściej jaj w okresie najniższych cen (od IV do X). Udział sprzedaży jaj w okresie zimowym w pierwszej grupie gospodarstw wynosił 89% i stopniowo obniżał się do 6% w czwartej grupie gospodarstw. W pozostałych dwóch okresach udział rocznej sprzedaży jaj wzrasta w grupach gospodarstw uzyskujących niższe średnie roczne ceny. Widać stąd, że średnia wolnorynkowa cena roczna jaj kształtuje się pod wpływem sezonowości podaży.

Gospodarstwa ugrupowane według wysokości przeciętnych rocznych cen wolnorynkowych, uzyskiwanych przez nie ze sprzedaży jaj, wykazują również różnicowanie pod względem wielkości produkcji jaj, oraz nieśności kur (tab. 3).

Tabela 3

Produkcja jaj i nieśność kur

Grupy gospodarstw	Ogólna produkcja jaj na gospodarstwo szt.	Przeciętna ilość kur na gospod. szt.	Przeciętna nieśność szt/1 kurę
I	2546	22,2	114,9
II	1970	18,8	105,0
III	1976	19,7	100,1
IV	1709	19,7	86,7

Gospodarstwa uzyskujące wyższe średnie roczne ceny za jaja w sprzedaży prywatnej odznaczają się wyższą produkcją jaj na gospodarstwo, oraz wyższą nieśnością kur.

Tabela 4

Ogólna produkcja, towarowość i spożycie jaj

Grupy gospodarstw	Produkcja jaj na gospod. szt.	Wielkość ogólnej sprzed. jaj na gospod. szt.	Towarowość sprzedaży jaj %	Spożycie jaj na gospod. szt.
I	2546	1768	69	684
II	1970	1208	61	692
III	1976	1030	52	851
IV	1709	783	46	844

Zestawienie wielkości produkcji, towarowości i spożycia jaj w poszczególnych grupach gospodarstw (tab. 4) wskazuje, że:

a) ogólna sprzedaż jaj spada szybciej, niż produkcja jaj na gospodarstwo, a w związku z tym zmniejsza się również towarowość;

b) produkcja jaj w gospodarstwach, uzyskujących wyższe średnie roczne ceny za jaja w sprzedaży prywatnej, ma wyraźnie zaznaczony towarowy charakter;

c) spożycie jaj na gospodarstwo koresponduje z ogólną sprzedażą jaj; wzrost ogólnej sprzedaży jaj powoduje spadek spożycia i odwrotnie — spadek ogólnej sprzedaży jaj idzie w parze ze wzrostem spożycia.

Odmienne natomiast kształtuje się sprzedaż prywatna jaj. Gospodarstwa, uzyskujące wyższe wolnorynkowe ceny i sprzedające jaja w korzystniejszym sezonie, sprzedają w sumie na wolnym rynku mniej jaj niż gospodarstwa uzyskujące niższe ceny, a sprzedające jaja prywatnie w niekorzystnych sezonach (tab. 5).

Tabela 5

Struktura sprzedaży jaj i różnice cen

Grupy gospodarstw	Wielkość sprzedaży jaj na gospodarstwo w szt.			% sprzedaży prywatnej jaj w sprzedaży ogółem	Różnica między spółdzielczą i prywatną ceną jaj w zł		
	ogółem	spółdzielcza	prywatna		okresy		
					IV—VII	VII—X	XI—III
I	1768	1627	141	7,78	0,17	0,17	0,28
II	1208	844	364	29,94	0,10	0,09	0,14
III	1030	648	382	34,28	0,04	0,07	0,09
IV	783	463	320	41,15	-0,15	-0,04	-0,09

Udział sprzedaży prywatnej w poszczególnych grupach kształtował się w odwrotnym stosunku do ogólnej sprzedaży i produkcji jaj. Gospodarstwa uzyskujące wysokie roczne ceny sprzedawały dużo jaj, były jednak nastawione na sprzedaż w ramach zorganizowanego skupu. Z prywatnego rynku zbytu korzystały tylko w okresie zimy, kiedy ceny prywatne jaj są wysokie i kiedy rozpiętość między ceną prywatną, a ceną skupu państwowego jest największa. W gospodarstwach uzyskujących najniższe roczne ceny za jaja w sprzedaży prywatnej rozpiętość ta była niekorzystna dla ceny prywatnej, a pomimo to gospodarstwa te sprzedawały jaja prywatnie.

Nie stwierdzono w badanych gospodarstwach istotniejszego zróżnicowania w zakresie przeciętnego obszaru gospodarstwa, ilości osób w rodzinie, oraz wartości produkcji globalnej na gospodarstwo (tab. 6).

Tabela 6

Obszar gospodarstw, liczebność rodzin i produkcja globalna

Grupy gospodarstw	Przeciętny obszar gospodarstwa ha	Ilość osób w rodzinie	Wartość produkcji globalnej na gospodarstwo zł.
I	5,47	4,2	45 784
II	4,79	4,1	42 991
III	4,93	4,5	41 534
IV	5,74	4,4	46 802

można
korelacji

146
Zależności wprostych
miejsc
ilości osób a produkcji jaj.

Przeciętny obszar gospodarstw mieścił się w granicach 4,8—5,8 ha, ilość osób w rodzinie była prawie identyczna, jedynie w wartości produkcji globalnej występowało pewne zróżnicowanie, jednak bez określonej prawidłowości. Wskazywałoby to na brak istotnego wpływu tych czynników na wielkość produkcji i podaży jaj.

*

* * *

Ponieważ w opracowaniu ograniczyliśmy się jedynie do zagadnienia sezonowości podaży i tylko w odniesieniu do jaj, dlatego też zarówno ze względu na szczupły materiał jak i skromny zasięg badań wnioski i stwierdzenia mogą mieć jedynie charakter hipotetyczny. Scharakteryzowany przez nas układ stosunków wskazuje, że:

1) gospodarstwa uzyskujące wyższe ceny za jaja w sprzedaży prywatnej sprzedają je prywatnie głównie w korzystniejszych sezonach wysokich cen. Średnia roczna cena sprzedaży prywatnej kształtuje się pod wpływem sezonowości podaży;

2) na podstawie analizy produkcji jaj i podaży, zarówno spółdzielczej jak i prywatnej, nasuwa się przypuszczenie, że gospodarstwa uzyskujące wysokie ceny jaj w sprzedaży prywatnej rozmieszczone są na terenach posiadających lepiej zorganizowaną sieć skupu. Dobre rozmieszczenie sieci skupu zapewnia tym gospodarstwom regularność sprzedaży i pozwala im na korzystanie z prywatnego rynku tylko w sezonach szczególnie wysokich cen. Prawdopodobnie możliwość regularnej sprzedaży przez cały rok w uspołecznionych punktach skupu ma duży wpływ na rozmiar produkcji globalnej i towarowej jaj — przypuszczalnie większy aniżeli cena wolnorynkowa,

3) przy założeniu o różnym rozmieszczeniu sieci skupowej nasuwa się przypuszczenie, że wysoka cena wolnorynkowa kształtowała się pod wpływem małej podaży. Byłaby to więc niezmienna niezależna, pod wpływem której kształtowała się podaż, lecz zmienna zależna kształtująca się pod wpływem podaży. Zagadnienie to należałoby jednak zbadać szczegółowiej.

Zagadnienie sezonowości podaży ma istotne znaczenie również w odniesieniu do mleka i ziemniaków, charakteryzujących się dużą rozpiętością cen wolnorynkowych. Sezonowość podaży jest tylko jednym z wielu czynników różnicujących ceny, a w związku z tym istnieje potrzeba dalszych badań w szerszym zakresie.